

**Welkomstwoord boekpresentatie 'Eigen meester, niemands knecht',
over het leven van Pieter Sjoers Gerbandy, door de Voorzitter van
de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 6 oktober 2014**

Welkom in de Oude Zaal van de Tweede Kamer, in het bijzonder Piet Gerbandy, Cees Fasseur, Sybrand van Haersma Buma en onze minister-president, Mark Rutte. Wat een bijzondere plek, om het boek over Pieter Sjoerds Gerbandy te presenteren. Hij was minister-president zonder de steun van de Tweede Kamer, maar is vervolgens wel 11 jaar Tweede Kamerlid geweest.

De meeste mensen zullen zich Gerbandy vooral herinneren als premier in oorlogstijd, door Koningin Wilhelmina persoonlijk aangesteld. “Nee, ú moet het doen”, schijnt ze te hebben gezegd, toen Gerbandy iemand anders naar voren schoof. Wat ze niet zag in zijn voorganger, zag ze wel in hem: iemand die – met alles wat hij in zich had – streed voor het heroveren van onze vrijheid. En dat klonk door in zijn woorden. Wie het durfde, luisterde in Nederland naar de clandestiene radio, en putte hoop en moed uit Gerbandy's toespraken...”

Op het Binnenhof houden we de herinnering aan de 2^e Wereldoorlog levend. Vooral door de Erelijst voor Gevallen. Iedere dag wordt er een pagina van dit handgeschreven boek omgeslagen. De beelden van Wilhelmina en Gerbrandy lijken de wacht te houden, in wat nog altijd de officiële entree van de Tweede Kamer is. U bent er zojuist langs naar binnen gelopen.

Verderop op het Binnenhof, tussen de Ridderzaal en het tunneltje naar het Buitenhof, vindt u de plaquette van het Englandspiel, een gedenksteen voor de spionage-operatie 'Nordpol', waar een onbekend iemand nog altijd iedere 4 mei, in alle vroegte, verse bloemen neerlegt. Na de jaarlijkse herdenking bij de Erelijst, staan de Voorzitter van de Eerste Kamer, de minister-president en ik daar even bij stil, op weg naar de dodenherdenking in Nieuwspoor. Het verzet – in Nederland én vanuit Londen – heeft er mede toe geleid dat deze plek, waar we vandaag zijn, weer het huis van de Tweede Kamer werd.

Gerbrandy keerde na de oorlog – waarin hij, dat mag ik toch wel zo zeggen, zijn politieke hoogtijdagen beleefde - niet terug in de advocatuur of het binnenlands bestuur. In plaats daarvan werd hij in 1948 Kamerlid; dat deed hij met een stevige inhoudelijke agenda. Zijn *maidenspeech* ging, symbolisch genoeg, over de herziening van de Grondwet.

Gerbrandy sprak zich uit tégen deze herziening. “Staatsafbrekend”, noemde hij de onafhankelijkheid van Indië, en als voorzitter van het Comité tot Handhaving van de Rijkseenheid liet hij dit tegengeluid luid en duidelijk horen. Als premier vocht hij voor onze vrijheid, met zijn hoge stem en Friese tongval verkondigde hij Neerlands’ hoop. Maar als Kamerlid kon hij Nederlands-Indië – waar mensen eenzelfde soort vrijheid nastreefden – alleen als een onlosmakelijk onderdeel van Nederland zien. “Nederland zonder Indië is geen Nederland meer”, vond hij.

Wat ik begrijp, is dat Gerbrandy als Kamerlid koppig was. Eigenzinnig, tegendraads en dwars. Partijdiscipline, dat stond niet in zijn woordenboek. En of je je nu herkent in zijn standpunten of niet, Gerbrandy wist wat hij wilde en hij was bereid daarvoor te knokken. Maar onder die laag van solisme en eigengereidheid school een oprechte betrokkenheid bij de samenleving. Tel dat op bij zijn verdiensten als premier, en het is niet meer dan logisch dat Gerbrandy in 1955 werd benoemd tot Minister van Staat. Ook Koningin Wilhelmina, die Gerbrandy na de oorlog stelselmatig uit de weg ging, sprak uiteindelijk lovende woorden over hem.

Na zijn overlijden stuurde ze zijn echtgenote een telegram, waarin ze schreef dat, en nu citeer ik, “het vele wat uw echtgenoot in moeilijke omstandigheden heeft gedaan, in dankbare herinnering steeds bij mij zal voortleven.”

Ik zei het al eerder: wat bijzonder, dat het boek over het leven van Gerbrandy hier, in het hart van de democratie, wordt uitgereikt. Het is wat Gerbrandy verdient. Als minister-president moet hij het lang niet altijd gemakkelijk hebben gehad, zonder parlementaire controle maar ook zonder parlementaire steun, en ook in zijn elf jaar als Kamerlid waren er barrières. Het is mooi dat beide periodes in dit boek samen komen.

Ik hoop dat het boek inzichtelijk maakt wat Gerbrandy – die hier met zijn markante snor en hoed in de hand in de hal staat – vanuit alle rollen die hij had, voor ons land heeft betekend.